

Київський університет імені Бориса Грінченка

Кафедра філософії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б. Жильцов

« 12 » 09 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Філософія історії

6.020301 «Філософія»

Історико-філософський факультет

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА Ідентифікаційна картка Навчальна дисципліна МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ
Програма № <u>3350</u>
<u>Жильцов</u>
Статус: _____
Переглянуто: _____
16

2016 – 2017 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія історії» для студентів напряму підготовки 6.020301 «Філософія»

Обов'язкова дисципліна

Розробник:

Тур Микола Григорович, доктор філософських наук, професор кафедри філософії історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії
Протокол № 2 « 9 » вересня 2016 року

Завідувач кафедри філософії
доктор філософських наук, професор

Ломачинська І.М.

Лаврик С.В. Заб

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: підготовка бакалаврів	Напря́м, спеці́альність, осві́тньо-квалі́фікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS: 3 кредити Змістові модулі:	6.020301 «Філософія» Освітній рівень перший (бакалаврський)	Обов'язкова Рік підготовки: 2 Семестр: 3 та 4
Види занять: 1: аудиторна робота: лекції та семінари 2: консультації 3: МКР 4: самостійна робота Тижневих – 1 г.		Загальна кількість годин 180, з них: на 3 семестр: Всього - 120 год. Аудиторні заняття – 28 год. З них: лекційних – 14 год. семінарських – 14 год. Модульний контроль – 4 год. Самостійна робота – 88 год. на 4 семестр: Всього - 60 год. Аудиторні заняття – 14 год. З них: лекційних – 8 год. семінарських – 6 год. Модульний контроль – 2 год. Самостійна робота – 14 год. Семестровий контроль – 30 г. Вид підсумкового контролю - Іспит
Зміст навчального матеріалу структурований по 3-х змістових модулях Модуль 1 Модуль 2 Модуль 3		Вид контролю: Іспит, оцінка за шкалою ECTS та в національній системі оцінювання

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить для денної форми навчання – $42/102 = 41\%$.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основною метою вивчення Філософії історії є ознайомлення студентів з об'єктом та предметом філософії історії, категоріальним апаратом та основними філософськими підходами дослідження феномену історичного.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія історії» є: формування у студентів цілісного системного уявлення про теоретичні засади філософії історії, про сутність історичного, спрямованість історичного процесу, його рушійні сили, про суб'єкт та смисл історії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- предмет філософії історії, що диференціюється в своїх іпостасях: онтологічну, рефлексивну (критичну) та методологічну складову;
- особливості античної історіографії, християнської філософії історії, субстаційної філософії історії нового часу, трансформацію її проблематики в постмодерністському дискурсі;
- сутність історичної свідомості та основні етапи її становлення та еволюції: класичну, некласичну та постнекласичну;
- основні парадигмальні моделі спрямованості матеріальної історії: лінійної, циклічної, коловоротної;
- основні гносеологічні концепції філософії історії: формаційну, цивілізаційну, тоталогічну;
- проблематику суб'єкта історії та рушійних сил її;
- основні підходи щодо розуміння єдності та багатоманітності історії та її смислу;
- праці провідних дослідників філософії історії XIX- XX ст.

вміти:

- здійснювати аналіз філософсько-історичних текстів в контексті їх співвіднесення відповідно з онтологічною, гносеологічною (рефлексивною) та методологічною проблематикою;
- застосовувати набуті знання з філософії історії (категоріальний апарат, принципи та методи) для аналізу соціально-політичних реалій сьогодення;
- вільно орієнтуватись в теоретичних джерелах з філософії історії, її парадигмах та підходах;
- виявляти компетентність щодо сучасного стану філософії історії: постановка новітніх проблем, нових шкіл, робіт, дискусій;
- самостійно розробляти основні проблеми та питання філософії історії, спираючись на теоретичні першоджерела у тому числі й для розробки власних наукових та лекційних текстів.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I. Предмет філософії історії, її основні принципи та підходи

Тема 1. Філософія історії, її сутність головні методологічні принципи та підходи

Діахронічний (лінійний) та та синхронний (структурний) погляд на філософію історії. Головні школи філософії історії (німецька, французька, російська, англійська). Рушійні сили і механізми історичних процесів. Ідея долі в історії. Детермінізм. Структура історичного часу. Натуралістичний історизм античності. Провіденціально-есхатологічне тлумачення суспільного розвитку в християнській теології. Субстанціоналізація історичного в Новий час. Мета і смисл історії. Місце людини в історії.

Тема 2. Головні етапи розвитку філософії історії

Філософія історії як універсальна історія людства, побудована на певних засадах. (Гегель, Тойнбі.) Філософія історії як теорія суспільства в цілому (К.Маркс). Філософія історії як сукупність досліджень, спрямованих на виявлення специфічних особливостей соціального. Проблема цінності історії.

Філософія історії як теорія історичного знання та пізнання (Дільтей, Ріккерт, Кроче, Коллінгвуд). Філософія історії та історична наука. Філософія історії та соціальна філософія. Філософія історії та соціологія.

Еволюція історичної свідомості: міф (теогонії, космогонії), бачення історії пророками.

«Природний історизм» античної філософії. Давньогрецька історіографія: від реєстрації подій до науки історії (Геродот та Фукудід).

Еліністичний період у формуванні історичної свідомості. Ідея світу як єдиного історичного цілого у стоїків. Ідея ойкуменічної історії. Полібій та Сима Цян: розширення розуміння області історії. Циклічні моделі історії. Особливості сприйняття історичного часу.

Християнська інтерпретація історії як певного роду цілісності. Проблема спрямованості історії у Августина. Проблема свободи волі та самодіяльне людське начало в історії (Фома Аквінський).

Середньовічні хроністи. Людина як мета історії у філософії гуманістів.

Філософія історії Дж. Віко як перший досвід цілісного розуміння еволюції людського суспільства.

Субстанціоналістські концепції історії у західноєвропейській філософії історії Нового часу.

Розробка філософії історії як теорії історичного прогресу (І.Г. Гердер, Кондорсе).

Філософсько-історичні ідеї представників німецької класичної філософії (І.Кант, Й.Фіхте, Й.Шеллінг, Г.Гегель).

Філософія історії як засіб обґрунтування радикальної соціальної дії (К.Маркс). Історичний матеріалізм як філософія історії. Догматизація марксизму в російській революційній течії. Телеологізм у розумінні історичного розвитку. Редукція всесвітності до абстрактної всезагальності. Ставка на універсальні закони історії: позитивістське піднесення історії до рангу науки (О.Конт, Г.Спенсер).

Особливості історичного методу Й.Дройзера.

Витоки та етапи формування історичної свідомості української нації. Ідейний вплив західноєвропейської філософії раціоналізму на формування історичної думки в Україні. Українська історіографія XVIII – початок XX ст.: від літописної до наукової історії. Українська філософсько-історична думка другої половини XIX ст.: народницька течія історичних досліджень (М.Костомаров, М.Драгоманов). Романтично-позитивістська візія історичних розвідок М.Грушевського. Націософія: витоки, теоретичне обґрунтування, сучасність.

Тема 3. Критична філософія історії: проблеми та течії

Передумови формування критичної філософії історії. Основні течії критичної філософії історії.

Проблеми критичної філософії історії. Раціоналізація феномену історизму та поліваріантність його значень.

Реймон Арон про завдання критичної філософії.

Аналітична філософія історії Артура Данто.

Гносеологічний течія критичної філософії історії (В.Дільтей, Г.Зіммель, Р.Коллінгвуд, Р.Арон). Ідея історії як «історії думки» Р.Дж. Колінгвуда. Метод розуміння історії та проблема критерію істини історичного знання.

Логіко-методологічні інтенції критичної філософії історії (В.Віндельбандт, Г.Ріккерт).

Трансформація онтологічного вектору історичного розвитку в *неоісторизмі* М.Гайдеггера. Поняттєвий інструментарій онтологізації історичного: *темпоральність*, *Dasein* (тут-буття).

Концептуальна критика «принципу історизму» К.Поппером: здобутки та недоліки.

Тлумачення історії як поглиблення процесу комунікації (К. Ясперс).

Змістовий модуль II. Проблема спрямованості та поступу історії

Тема 4. Субстанціалізація історичного: універсалістські концепції лінейного розвитку історії

Лінійне бачення історичного розвитку.

Проблема початку історії та її кінця в християнській історіософії. Пошуки єдиної субстанції, що розкривається в часі. Ідея природного закону, що спрямовує історичні діяння людей (Т. Гоббс, Дж. Локк та ін.).

Ідея поступу в історії. Проблема критеріїв поступу, визнання супуречливого характеру прогресу. Ідея поступу в Просвітництві.

Гегелівська концепція спрямованості історії, телеологізм та фіналізм. Історія як розгортання світового духу у філософії історії Г.Гегеля.

Соціальні утопії про майбутнє досконале суспільство. Марксистська концепція прогресу. Формаційна модель всесвітньої історії. Еволюціонізм XIX ст. про спрямованість соціальних змін та їх необхідність. Криза прогресистської ідеології. Ноеволюцістські ідеї про універсальний вимір історії.

Відмова від активістських претензій людини на пертворення світу на раціональних засадах у посткласичній філософії. Ідеї конвергенції та їх обґрунтування на засадах "технологічного детермінізму" (Р.Арон, Д. Белл, Д.Гелбрайт та ін.). Питання про "кінець історії" в новітній філософії історії (Ф.Фукуяма). Філософські обґрунтування ідеї єдності історії та її еволюція.

Тема 5. Культурно-цивілізаційна модель історичного розвитку

Заперечення єдності історії. Еволюція ідеї циклізму історії в античності, середньовіччі та сучасній філософії. Поняття цивілізації у філософсько-історичному мисленні.

Вчення М.Данилеського про культурно історичні типи. Конститутивні закони культурно-історичних типів. Головні фази існування культурно-історичного типу. Класифікація культурно-історичних типів.

Евристичний потенціал мультицивілізаційного підходу Данилеського.

Нелінійність та морфологія історії О.Шпенглера. Критика євро центризму у праці «Присмерк Європи» ідеєю рівноцінності всіх культур. Гомологічні фази розвитку культур та їх специфічні риси. Класифікація 8 культур за рівнем зрілості. Щаблі розвитку культур та їх специфічні риси.

Теорія локальних цивілізацій А.Тойнбі. Цивілізація як атом історичного аналізу істориком. Головні критерії вивчення цивілізацій. Життєві цикли цивілізацій. Періодизація історії в цивілізаційному вимірі.

Вчення про культурно-історичні суперсистеми П.Сорокіна. Подолання данилесько-шпенглерівської стадійності в розвитку культур-цивілізацій. Три еволюційні фази культурного циклу: іденціальна, ідеалістична, чуттєво-світська. Закон соціокультурної динаміки. Світогляд як головний критерій класифікації соціокультурних суперсистем.

Вчення С.Гантінгтона про «зіткнення цивілізацій».

Ідея коливальних циклів в історії. Великі цикли історії М.Кондарат'єва. Пасионарна концепція М.Гумільова.

Тема 6. Коваріантні (співзмінні) моделі всесвітньої історії

Проблема єдності та багатоманітності історичного розвитку у сучасній філософії історії.

Комплементарність формаційного і цивілізаційного підходів до розуміння історії.

Концепт «осьового часу» К.Ясперса та його методологічний потенціал. Зміст періоду осьового часу.

Осьовий час і проблема єдності всесвітньої історії. Перспектива другого «осьового часу» в історії. Осьовий час і трансценденція.

Людська історія як ланка космічної еволюції (В.Вернадський, П.Т. де Шарден).

Утопія як метапаттерн «світлого майбутнього». Методологічний потенціал утопії в філософсько-історичному мисленні. Утопія і суспільно-історична практика.

Людина в історії як центральна проблема "Нової історичної науки" (Школа "Анналів"). Погляд на проблеми історичного пізнання.

Тема 7. Постметафізичні та постмодерністські проєкції історії

Постнекласична перспектива сучасної філософії історії. Монадологічна інтерпретація історії (І.Бойченко). Тоталогічна концепція історії (В.Кизима).

Формування постметафізичного мислення. Неомарксистське бачення суспільно-історичного процесу (Франкфуртська школа: Хоркхаймер і Адорно) як послідовної зміни форм «саморуїнування просвітництва». Фази історичного процесу в контексті комунікативної теорії Ю.Габермаса.

Технократичні моделі історії та соціального майбутнього. Уточнення О.Шпенглером свого бачення історії через призму феномену «техніка»: ідея прискорення історичного розвитку. Теоретики "постісторії" (Л.Мамфорд, А.Гелен, Ж.Бодріяр та ін.).

Методологічні засади постмодернізму як культури філософування. Постмодерністська критика історичистської раціональності. «Генеалогія історії М.Фуко. «Ризома» як метапаттерн історії (Дельоз і Гваттарі). Постановка питання про історію як багатовимірний простір можливих соціокультурних змін.

Змістовий модуль III. Проблема суб'єкта історії, її чинників та спрямованості

Тема 8. Людина й історія: проблема необхідності та свободи в історії

Світоглядні уявлення про долю і можливість вибору спрямування життєдіяльності людини в античному суспільстві. Постановка питання про свободу волі в християнській історіософії (Ф. Аквінський). Філософія Відродження: нове бачення місця та ролі людини, її можливостей у визначенні своєї долі.

Пошук у філософії Нового часу нових підстав історичного самопокладання. Ідея народу як активно діючої та вищої моральної сили в історичних діях. Просвітництво: людина як дійсна основа історії, її міра та предмет. Від онтології субстанції - до онтології суб'єкта в німецькому ідеалізмі XVIII – початку XIX ст. Постановка питання про соціально-історичний суб'єкт як рушійну силу історії в марксизмі.

Заперечення світобудівничої місії суб'єкта як сенсу та призначення людського життя у філософії XX ст. (філософія життя, феноменологія, екзистенціалізм). Проблема атомізації суспільства та повстання мас як проблема історії XX ст. (Х.Ортега-І-Гассет, Г.Арендт та ін.).

Зростання ролі індивідуальної відповідальності людини перед історією. Необхідність формування нового типу соціально-історичного суб'єкта в умовах загрози людському існуванню з боку екологічної катастрофи та глобальних проблем сучасності.

Тема 9. Проблема смислу історії

Смисл історії як філософсько-світоглядна проблема. Смилова завершеність моделі історії у християнській історіософії. Класика та сучасність: два підходи до смислу історії. М.Бердяєв: прорив історії в понадісторію. «Витоки» та «мета» історії в релігійному екзистенціалізмі. К.Ясперс про єдність людства та смисл історії. Трагічна постава історії (М. Гайдеггер). Неопротестантизм про «драму історії» (П.Тілліх). Сучасний неотоїзм про кінцеву мету людського суспільства (Ж. Марітен, К. Раннер). Проблема співвідношення добра та зла в історії. Суцє та належне. Соціальна доцільність проти ідеалу вільного розвитку індивіда. Цінності історії та цінності людського існування. Ідея всезагального блага. Проблема свободи історичного вибору та історичної відповідальності.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назва модулю та теми занять	Кількість годин, відведених на:					
		Всього	Лекції	Сем	СРС	МК	Сем. конт роль
III семестр							
I.	Модуль I. Предмет, основні принципи та підходи та етапи розвитку філософії історії						
	Тема 1. Філософія історії, її сутність головні методологічні принципи та підходи	17	2	2	13		
	Тема 2. Головні етапи розвитку філософії історії	17	2	2	13		
	Тема 3. Проблеми критичної філософії історії	18	2	2	14		
	Модульна контрольна робота	2				2	
	<i>Разом</i>	54	6	6	40	2	
II.	Модуль II. Проблема спрямованості та поступу історії						
	Тема 4. Субстанціалізація історичного: універсалістські концепції лінейного розвитку історії	16	2	2	12		
	Тема 5. Культурно-цивілізаційна модель історичного розвитку	16	2	2	12		
	Тема 6. Коваріантні моделі всесвітньої історії	32	4	4	24		
	Модульна контрольна робота	2				2	
	<i>Разом</i>	66	8	8	48	2	
	Разом за III семестр	120	14	14	88	4	
IV семестр							
III.	Модуль III. Проблема суб'єкта, рушійних сил та смислу історії						
	Тема 7. Постметафізичні та постмодерністські проєкції історії	18	2	2	5		
	Тема 8. Людина й історія: проблема необхідності та свободи в історії	22	4	2	5		
	Тема 9. Проблема смислу історії	18	2	2	4		
	Модульна контрольна робота	2				2	
	Семестровий контроль						30
	Разом за IV семестр	60	8	6	14	2	30
	Разом:	180	22	20	102	6	30

Тематика лекційних занять

№ з/п	Назва теми лекції	Кількість Годин
1.	Лекція № 1. Філософія історії: сутність, завдання та функції 1. Поняття «історичність» та «історична свідомість»	2

	<p>2. Особливості міфологічного, релігійного та наукового осягнення історії</p> <p>3. Філософія історії: передумови виникнення та становлення</p> <p>4. Характеристика навчального курсу: структура, теоретичні джерела, завдання</p>	
2.	<p>Лекція № 2. Предмет філософії історії, її головні методологічні принципи та підходи</p> <p>1. Об'єкт і предмет філософії історії</p> <p>2. Визначні підходи та парадигми філософії історії</p> <p>3. Головні іпостасі предмету філософії історії</p> <p>4. Дисциплінарні межі філософії історії</p>	2
3.	<p>Лекція № 3. Формування класичної філософії історії на межі Середньовіччя до Нового часу</p> <p>1. «Природний історизм» античної філософії: історіографія</p> <p>2. Коловоротне спрямування розвитку історичного часу</p> <p>3. Християнська теологія історії: ідея історичного прогресу</p> <p>4. Ідея «Нової науки» Дж.Віко</p>	2
4	<p>Лекція №4. Раціоналізація історичної свідомості в Новочасній філософії</p> <p>1. Субстанціалізація історичного у філософії Нового часу</p> <p>2. Філософсько-історичний прогресизм</p> <p>а) французських просвітників;</p> <p>б) німецької класичної філософії;</p> <p>3. Марксистська філософія історії: перехідна ланка до некласичної філософії історії</p>	2
5	<p>Лекція № 5. Критична філософія історії</p> <p>1. Передумови появи критичної філософії історії та її предметний горизонт</p> <p>2. Головні течії критичної філософії історії</p> <p>3. Ідея історії як «історії думки» Р.Дж. Колінгвуда</p> <p>4. Онтологізація історичного у фундаментальній онтології М.Гайдеггера</p> <p>5. Критика методології історизму К. Поппером</p>	2
6.	<p>Лекція № 6. Проблема єдності людства та світової історії</p> <p>1. Еволюціоністський підхід до історичного процесу</p> <p>2. Людська історія як ланка космічної еволюції</p> <p>3. Концепція «осьового часу» в філософії історії К.Ясперса</p> <p>4. Вчення С.Гантінгтона про «зіткнення цивілізацій»</p>	2
7.	<p>Лекція № 7. Культурно-цивілізаційні моделі історії</p> <p>1. Вчення М.Я. Данилевського про культурно-історичні типи</p> <p>2. Морфологія історії Освальда Шпенглера</p> <p>3. Цивілізаційна концепція історії Арнольда Дж.Тойбі</p> <p>4. Історіософія П.Сорокіна. Вчення про культурні цикли</p>	2
8.	<p>Лекція № 8. Коваріантні моделі всесвітньої історії</p> <p>1. Специфіка постнекласичний підходу до осягнення історичного процесу</p> <p>2. Монадологічне розуміння історії</p> <p>3. Тоталогічний підхід постнекласичної філософії історії</p> <p>4. Визначні ідеї «Нової історичної науки» (Школа «Анналів»)</p> <p>5. Спроби поєднання цивілізаційного і формаційного підходів до історії</p>	2
9.	<p>Лекція № 9. Постмодерністські інтерпретації історії</p> <p>1. Постмодернізм як стиль мислення та метапатерн історії</p> <p>2. Постмодерністська критика історичного розуму</p> <p>3. Проблема «кінця історії»</p> <p>4. «Кінець історії» як «постісторія»</p>	2
10.	<p>Лекція № 10. Проблема суб'єкта історії</p> <p>1. Головні підходи у філософії історії щодо визначення чинників та рушійних сил історичного процесу</p> <p>2. Феномени «волі» та «долі» у філософії історії</p> <p>3. Народні маси на кону історії: «бунт мас», вождизм та тоталітаризм</p> <p>4. Проекція історії в контексті метапаттернів індивідуальне / колективне</p>	2
11.	<p>Лекція № 11. Проблема смислу історії</p> <p>1. Смислу історії в парадигмальному протистоянні</p> <p>2. Трагічна постава історії М.Гайдеггера</p> <p>3. Есхатологічне тлумачення історії М.Бердяєвим</p> <p>4. Неотомістська концепція сенсу історії</p> <p>5. К. Ясперс про сутність людства та смисл історії</p>	2
Разом		22

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№з/п	Тема	Год.
1	<p>Тема 1. Філософія історії: об'єкт, предмет та завдання філософії історії</p> <p>1. Феномен історичного та його формування в у міфологічній, релігійній та науковому світоглядах</p> <p>2. Об'єкт і предмет (предметні іпостасі) філософії історії як навчальної дисципліни</p> <p>3. Основні різновиди філософії історії (субстантивна та аналітична філософія історії) циплінарні межі філософії історії</p> <p>5. Значення філософії історії для розвитку сучасного гуманітарного знання</p>	2
2	<p>Тема 2. Головні парадигми, принципи та підходи філософії історії</p> <p>1. Поняттєво-категоріальний обрій філософії історії</p> <p>2. Визначні методологічні принципи та підходи філософії історії</p> <p>3. Трансформація предмету філософії історії в контексті її парадигмальних моделей:</p> <p>а) зміст та методологічні принципи класичної філософії історії;</p> <p>б) зміст та методологічні принципи некласичної філософії історії;</p> <p>в) складність, невизначеність, багатоваріантність, стохастичність як визначні методологічні концепти постнекласичної філософії історії.</p>	2
3	<p>Тема 3. Розвиток історичної свідомості в Античному світі та в епоху Середньовіччя</p> <p>1. Формування «природного історизму» в античній філософії: греко-римська історіографія</p> <p>2. Провіденціалізм і есхатологія християнської теології історії</p> <p>3. Формування тріадної концепції історичного процесу Йохима Флорського</p> <p>4. Циклічні моделі історичного часу в епоху Відродження. Ідея «Нової науки» Дж.Віко</p>	2
4	<p>Тема 4. Формування філософії історії в Новий час</p> <p>1. Філософія історії в епоху Просвітництва</p> <p>2. Філософія історії Гегеля</p> <p>3. Позитивістські спроби звести історію в ранг науки</p> <p>4. Історичний матеріалізм марксизму</p>	2
5	<p>Тема 5. Критична філософія історії</p> <p>1. Передумови появи критичної філософії історії та її предметний горизонт</p> <p>2. Гносеологічна течія критичної філософії історії</p> <p>3. Логіко-методологічні інтенції критичної філософії історії</p> <p>4. Ідея історії як «історія думки» Р.Дж. Колінгвуда</p> <p>5. Онтологізація історичного у фундаментальній онтології М.Гайдеггера</p> <p>6. Критика методології історизму К. Поппером</p> <p>7. Постмодерністські інтенції критики класичної філософії історії</p> <p>8. Особливості сучасного історичного дискурсу: Генеалогія історії М.Фуко. „Метаісторія" Х. Уайта</p>	2
6	<p>Тема 6. Розвиток філософсько-історичної думки на українських теренах</p> <p>1. Витоки історичної думки в Україні: Відродження – Реформація – Просвітництво</p> <p>2. Вплив філософсько-історичних ідей німецької класичної філософії (Канта, Фіхте, Шеллінга, Гегеля) на формування філософії історії в Україні</p> <p>3. Позитивістська традиція в українській історіографії</p> <p>4. Вплив марксизму на формування історичної свідомості українських дослідників</p> <p>5. «Українська ідея»: витоки, теоретичне обґрунтування, сучасність</p>	2
7	<p>Тема 7. Проблеми єдності та багатоманітності історії</p> <p>1. Єдність та багатоманітність історії як філософсько-історична проблема</p> <p>2. Еволюція філософських уявлень про єдність людства та історичного процесу</p> <p>3. Поняття всесвітньої історії у „Філософії історії" Гегеля</p>	2

	<p>4. Обґрунтування Марксом ідеї всесвітньої історії: формаційна модель історичного процесу</p> <p>5. Заперечення існування єдиної логіки та етапів всесвітньо- історичного процесу: Культурно-цивілізаційна модель типології історичних систем (М. Данілевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі, П. Сорокін).</p> <p>5. Метафоричне сприйняття історичного процесу постмодерністською традицією: поняття «різومي» (Дельоз, Гваттарі)</p> <p>6. Образи світової історії в новітній філософії історії: концепція світ-системного аналізу І. Валерстайна</p>	
8	<p>Тема 8. Проблема спрямованості історичного процесу та поступу в історії</p> <p>1. Ідея прогресу в контексті лінійної та циклічної моделі історичного процесу</p> <p>2. Еволюціонізм та неоеволюціонізм про спрямованість соціальних змін</p> <p>3. Культурно-цивілізаційної моделі історії в контексті концепції «зіткнення цивілізацій»</p> <p>4. Постмодерністські ідеї „кінця історії”</p> <p>5. Новітні філософські концепції покладання майбутнього в контексті глобалізаційних процесів</p>	2
9	<p>Тема 9. Людина та історія. Проблема суб'єкта історії в філософії історії</p> <p>1. Детермінізм і свобода волі у філософії історії:</p> <p>а) світоглядні уявлення про долю і можливість свободи вибору форм життєдіяльності людини в античному суспільстві;</p> <p>б) розробка питання про свободу волі в середньовічній християнській історіософії (Ф. Аквінський);</p> <p>в) нове бачення місця та ролі людини, її можливостей у визначенні своєї долі у філософії Відродження (Н. Макіавелі);</p> <p>г) поняття історичного закону у новоевропейській філософії історії</p> <p>2. Еволюція уявлень про суб'єкт історії в історії філософсько-історичної думки:</p> <p>а) від онтології субстанції - до онтології суб'єкта в німецькому ідеалізмі XVIII - поч. XIX ст.;</p> <p>б) формування уявлень про соціально-історичний суб'єкт історії в марксизмі;</p> <p>в) заперечення світобудівничої місії суб'єкта як сенсу та призначення людського життя у сучасній філософії історії (філософія життя, феноменологія, екзистенціалізм)</p> <p>3. Атомізації суспільства та повстання мас як проблема філософії історії XX ст. (Х. Ортега-і-Гассет). 4. Поняття видатної особи в історії. Еліти та їх роль в історії</p> <p>4. Теорія маси і тоталітаризму (Г. Арендт)</p>	2
10	<p>Тема 10. Смысл історії</p> <p>1. Смысл історії як філософсько-світоглядна проблема: два підходи до смислу історії</p> <p>2. Релігійна філософія XX ст. про проблему смислу історії:</p> <p>а) М. Бердяєв: прорив історії в понадісторію;</p> <p>б) сучасний неотомізм про кінцеву мету людського суспільства (Ж. Марітен, К. Раннер);</p> <p>в) неопротестантизм про «драму історії» (П. Тілліх)</p> <p>3. Екзистенціалізм про "витоки" та "мету" історії (К. Ясперс)</p> <p>4. Проблема свободи історичного вибору та історичної відповідальності у філософії</p>	2
Разом		20 год.

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

(Не передбачено)

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

До теми	Годин за планом	Зміст самостійної роботи	Форма звітності (контролю)	Бали
---------	-----------------	--------------------------	----------------------------	------

До модуля I (40 г.)				
T 1	13 г.	1. Письмово відпрацювати питання « <i>Види філософії історії</i> » у зошиті шляхом конспектування «Вступу до Філософії історії Гегеля» за літературою : Гегель Г.В.Ф. Лекції по філософії історії. - С.- Пб. 1993. – С.58-70. 2. Письмово відпрацювати питання «Основні парадигми історичного знання» за літературою : Філософія історії: Учеб. Пособие / Под ред. проф. А.С. Панарина. - М.: Гардарики, 1999. – Розділ III. Гл. I.	Конспект Конспект	6
T 2	13 г.	I. За літературою (Філософія історії: Учеб. Пособие / Под ред. проф. А.С. Панарина. - М.: Гардарики, 1999. – Розділ II письмово у зошиті відпрацювати питання: 1) Німецька школа філософії історії: основні напрями, визначні ідеї та персоналії; 2) Французька школа філософії історії: основні напрями, визначні ідеї та персоналії; 3) Російська школа філософії історії: основні напрями, визначні ідеї та персоналії II. За літературою , поданою до семінару, письмово відпрацювати питання, винесені на семінар по темі: «Розвиток філософсько-історичної думки на українських теренах»	Конспект Виступ на семінарі	12
T 3	14 г.	Письмово відпрацювати питання: «Ідея історії Р. Колінгвуда: джерела історії та тлумачення джерел» за літературою : Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. — К.: Основи, 1996. – С. 54-64; 425-450; 451-460; 525-534 // http://litopys.org.ua/colin/colin.htm	Конспект	6
До модуля II (48 г.)				
T 4	12 г.	Законспектувати уривки праць за літературою : Філософія історії. Антологія. – М., 1995: 1. Августин «Про град Божий» - С. 20-24; 2. Іохим Флорський «Книга про згоду Нового та Вітхохо Заповітів» - 25-30; 3. Дж. Віко «Підґрунтя Нової науки про загальну природу націй» - С.31-37; 4. К.Маркс «До критики політичної економії» - С.111-115.	Конспект	6
T 5	12 г.	Письмово відпрацювати питання «Неухильність зіткнення цивілізацій за С.Гантінгтоном» за літературою : Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций // http://ecocrisis.wordpress.com/miscellanea/clash-civilization/	Конспект	6
T 6	24г.	Письмово відпрацювати питання «Кінець історії за Ф.Фукуямою» за літературою : Фукуяма Ф. Конец истории?// http://www.nietzsche.ru/influence/philosophie/fukuama/	Конспект	6
До модуля III (14 г.)				
T 7	5 г.	Законспектувати працю Ентоні Гіденса «Постмодерн» за літературою : Філософія історії. Антологія. – М., 1995. – С.34—347.	Конспект	5
T 8	5г.	Письмово відпрацювати питання: 1. «Марксистське розуміння ролі особи в історії» за літературою : Плеханов Г.В. К вопросу о развитии монистического взгляда на историю // Филос. произв. в 5 тт. - Т. I. - М.: Политиздат, 1956. 2. «Сутність, чинники та наслідки повстання мас у ХХ ст.» за літературою : Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // http://rumagic.com/ru_zar/sci_philosophy/ortega-i-gasset/6/	Конспект	5
T 9	4 г.	Законспектувати уривки праць за літературою : Філософія історії. Антологія. – М., 1995:	Конспект	5

		1. Пауль Тілліх «Історія та царство Боже» - С.232-247; 2. Карл Левіт «Про смисл історії» - С.262-273 за літературою: Філософія історії. Антологія. - М.,1995. – С. 3. К. Ясперс «Смисл та призначення історії» за літературою: К. Ясперс. Смисл и назначение истории. - М.,1991. - С.240-287.		
Разом	102			50

9. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ
(Не передбачені)

Навчально-методична карта дисципліни “Філософія історії”

Разом: 180 год., ауд. – 42 (22лек.год., 20сем. год.), СРС – 102год., модульний контроль – 6 год., 30 г. – семестровий контроль

Тиждень	I	II	III	IV		V		VI	VII	VIII	IX		
Модулі	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II				Змістовий модуль III					
Назва модуля	Предмет філософії історії, її основні принципи та підходи			Проблема спрямованості та поступу історії				Проблема суб'єкта, рушійних сил та смислу історії					
Кількість балів за модуль	76			93				77					
Теми	1		2	3		4	5	6	7	8	9		
Теми лекцій	Філософія історії: сутність, завдання		Предмет філософії історії, її головні методологічні принципи та підходи	Формування класичної філософії історії на межі Середньовіччя до Нового часу		Рационалізація історичної свідомості в Новочасній філософії	Критична філософія історії	Проблема єдності людства та світової історії	Культурно-цивілізаційні моделі історії	Коваріантні моделі всесвітньої історії	Постмодерністські інтерпретації історії	Проблема суб'єкта історії	Проблема смислу історії
Бали за відв. лекцій	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Теми семінарських занять	Філософія історії: об'єкт, предмет та завдання		Головні парадигми, принципи та підходи	Розвиток історичної свідомості в Античному		Формування філософії історії в Новий час	Критична філософія історії	Проблеми єдності та багатоманітності історії	Розвиток філософсько-історичної думки на українських	-	Проблема спрямованості історичного процесу та	Людина та історія. Проблема суб'єкта	Смисл історії
Бали за відвід. семінар. зан.	1	1	1	1	1	1	1	-	1	1	1	1	
Бали за семін. зан.	10	10	10	10	10	10	10	-	10	10	10	10	
Бали за сам. роботу	5	5	5	5	5	5	5	-	5	5	5	5	
Види поточного контролю	МКР №1 (25 балів)			МКР №2 (25 балів) МКР №3				(25 балів)					
Підсумковий контроль	ІСПИТ (Всього 246 балів)												

10. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

- 1) За джерелом інформації:
  - *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда;
  - *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- 2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.
- 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.
- 4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з літературними джерелами; виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності

- навчальні дискусії;
- створення ситуації пізнавальної новизни;
- створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

11. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Навчальний матеріал опрацьовується студентами під час лекцій, семінарських занять, консультацій, та самостійно у вигляді конспектування окремих питань з теми або виконання творчих завдань.

Рівень знань перевіряється методом опитування на семінарах, виконанні модульних контрольних робіт письмово (тестування). Підсумковою формою контролю знань є іспит, на якому здійснюється оцінка усної відповіді на питання екзаменаційного білета.

Контрольні питання

1. Поняття історичної свідомості та передумови її формування
2. Філософія історії: поняття та предмет. Формування предмету філософії історії
3. Субстантивна та аналітична філософії історії
4. Дисциплінарні межі філософії історії. Філософія історії в системі суспільно-гуманітарного знання
5. Визначні підходи та парадигми філософії історії
6. Актуальність філософії історії, її сучасні завдання
7. Початок грецької історіографії. Натуралістичний історизм античності
8. Поняття метапаттерну історії як базової інтуїції в розумінні історичного процесу
9. Циклічні уявлення про історію в давньогрецькій міфології та філософії
10. Християнська інтерпретація історії як певного роду цілісності
11. Провіденціалізм і есхатологія. Сміслова завершеність моделі історії у християнській історіософії
12. Філософія історії Дж. Віко як перший досвід цілісного розуміння еволюції людського суспільства
13. Субстанціалістські концепції історії у західно- європейській філософії Нового часу

14. Філософсько-історичні концепції Просвітництва (Вольтер, Гердер, Кондорсе, Руссо)
15. Основні засади філософії історії Гегеля
16. Особливості філософсько-історичних поглядів І. Канта
17. Основні засади теорії історичного процесу в марксизмі
18. Формування позитивістської соціології. Особливості методологічних засад позитивізму (О.Конт, Г.Спенсер)
19. Ідеї раціональної організації суспільного життя (М. Вебер)
20. Нова постановка проблеми про сутність історичного у філософії кінця ХІХ - початку ХХст. (неокантіанство, філософія життя та ін.)
21. Тлумачення історії як поглиблення процесу комунікації (К. Ясперс)
22. Філософія історії як засіб обґрунтування радикальної соціальної дії /марксизм та його сучасні інтерпретації
23. Особливості сучасного історичного дискурсу. Постмодерністська критика історичної раціональності
24. «Ідея історії» Р. Колінгвуда: основні концептуальні положення
25. Проблема єдності та багатоманітності історії як філософсько-історична проблема
26. Гегель про проблеми єдності історії
27. Поняття суспільно-економічної формації в марксизмі
28. Культурно-цивілізаційні моделі історії М. Данилевського та О.Шпенглера: заперечення єдності історичного процесу
29. Концепція локальних цивілізацій А.Тойнбі
30. Історичний процес як циклічна зміна типів культур (П.Сорокін)
31. Формаційний і цивілізаційний підходи: pro et contra
32. Проблема початку і кінця історії в християнській історіософії. Провіденціалізм та есхатологія
33. Формування ідеї природнього закону, що спрямовує діяння людей в історії (Т.Гоббс, Дж.Локк та ін.)
34. Ідея поступу в Просвітництві. Проблема критеріїв поступу, визнання супречливого характеру прогресу
35. Філософсько-історична думка Росії: головні школи, напрями та ідеї
36. Формування української філософсько-історичної думки в європейському духовному контексті ХІХ - початку ХХ ст.
37. «Українська національна ідея»: витоки, теоретичне обґрунтування, сучасність
38. Гегелівська концепція спрямованості історії, телеологізм та фіналізм
39. Марксистська концепція поступу. Постановка питання про джерела і критерії поступу
40. Криза «прогресистської» ідеології. Відмова від активістських претензій людини на перетворення світу на раціональних засадах у посткласичній філософії
41. Постановка питання про історію як багатовимірний простір можливих соціокультурних змін
42. Світоглядні уявлення про долю і можливість вибору спрямування життєдіяльності людини в античному суспільстві
43. Постановка питання про свободу волі в християнській історіософії (Ф.Аквінський)
44. Філософія Відродження про роль людини у визначенні своєї долі
45. Постановка питання про людину і історію в філософії Просвітництва
46. Ідея народу як активно діючої і моральної сили в історії
47. Німецька класична філософія про місце і роль людини в історії
48. Постановка питання про соціально-історичний суб'єкт як рушійну силу історії в марксизмі

49. Поняття “народ”, “маси”, “еліти” в сучасних філософсько-історичних концепціях “Повстання мас” як проблема історії ХХ ст. (Х.-Ортега-І-Гассет)
50. Маси і тоталітаризм (Ганна Арендт)
51. Смысл історії як філософсько-світоглядна проблема. Класика та сучасність: два підходи до смислу історії
52. Історія у світлі утопічної свідомості
53. М. Бердяєв про трагізм людського існування та «мета історичний» смысл історії
54. Неопозитивізм у полеміці з історизмом проблеми смислу історії (К.Поппер)
55. Екзистенціалізм про “витоки” та “мету” історії (К.Ясперс та ін.).
56. Проблема свободи історичного вибору та відповідальності людини перед історією в сучасну епоху
57. Концепція „зіткнення цивілізацій” С.Гантінгтона
58. Постмодерністська критика історичного розуму
59. Проблема «кінця історії» в новітній філософії історії (Ф.Фукуяма). Концепт «постісторія»
60. Глумачення історичного процесу за моделлю «різоми» (Дельоз, Гваттарі)
61. Образи світової історії в новітній філософії історії: концепція світ-системного аналізу І.Валерстайна

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Загальна оцінка (кількість балів) складається з відповідної кількості балів з кожної теми, трьох модульних контрольних робіт та виконання завдань для самостійного опрацювання питань тем.

№ п/п	Вид діяльності	Кількість одиниць	Кількість рейтингових балів за одну одиницю	Кількість рейтингових балів
1	Відвідування лекцій	11	1	11
2	Відвідування семінарських занять	10	1	10
4	Робота на семінарському занятті (виступ на основі аналітичного дослідження запропонованої літератури та самостійного пошуку інших джерел).	10	10	100
5	Виконання самостійної роботи	10	5 (до кожного семінарського заняття)	50
7	Виконання модульної контрольної роботи (МКР)	3	(25 *3)	75
Підсумковий рейтинговий бал			246	

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) у межах обовязкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками

В	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
С	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
Д	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
Е	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного скаладання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескаладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1 – 34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низкий рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- опорні конспекти лекцій;
- плани семінарських занять;
- робоча навчальна програма;
- комплекти тестових завдань для контрольного (модульного) оцінювання знань студентів;
- засоби підсумкового контролю (екзаменаційні білети);
- джерельна база (література базова та допоміжна, а також інформаційні ресурси).

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Августин А. О Граде Божиим // Философия истории; Антология. - М., 1995.
2. Аверинцев С.С. Порядок космоса и порядок истории в мировоззрении раннего средневековья (Общие замечания) / Античность и Византия. - М.: Наука, 1975. - С.266-235.
3. Адорно Т., Хоркхеймер М. Диалектика Просвещения. - М.-СПб.: Медиум - Ювента, 1997.
4. Арндт Ханна. Джерела тоталітаризму. – К.: Дух і літера, 2002.
5. Бек Ульрих. Что такое глобализация? / Пер. з нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.
6. Бердяев Н.А. Смысл истории. - М., 1991.
7. Блок М. Апология истории. - М., 1985.
8. Бродель Ф. История и общественные науки. Историческая деятельность // Философия и методология истории. - М., 1977.
9. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV-XVIII вв. Т.3. Время мира. - М.: Прогресс, 1992.

10. Булгаков С.Н. Философия хозяйства. – М., 1990.
11. Булгаков С.Н. Апокалиптика и философия истории // Очерк русской философии истории. Антология. М.: Инт-т философии РАН, 1996.
12. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций. - Киев; Москва, 1994.
13. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. - К., 1999.
14. Гегель Г.В.Ф. Лекции по философии истории. - С.- Пб. 1993.
15. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества. - М.,1977.
16. Геродот. История (в 9 кн.). М.: Ладомир, 1993.
17. Гесиод. Труды и дни //Эллинские поэты в переводах В.В.Вересаева. - М., 1963.
18. Гоббс Т. Левиафан // Соч.: в 2-х т. - М., 1991.
19. Гольбах П. Система природы, или о законах мира физического и мира духовного // Гольбах П. Избр. произв.: В 2 т. / Пер. с фр. М.: Соцэкгиз, 1963. Т. 1. С. 53—683.
20. Губман Б.Л. Смысл истории. Очерки современных западных концепций. – М., 1991.
21. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. - Л.:Гидрометеиздат,1990.
22. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. - М., 1991.
23. Дюркгейм Э.О. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М., 1991.
24. Зиммель Г. Проблема философии истории. - М., 1898.
25. Ибн-Халдун. Введение // Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока. - М., 1961.
26. Канетти Э. Масс и власть. – М., 1997.
27. Кант И. Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане //Соч. в 6 т. - М., 1966, Т.6.
28. Кантор К.М. История против прогресса. – М., 1992.
29. Кареев Н.И. Философия, история и теория прогресса // Очерк русской философии истории. Антология. - М.: Ин-т философии РАН, 1996.
30. Карсавин Л.П. Философия истории. – Спб, 1993.
31. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. - К., 1996.
32. Кондорсе Ж.А. Эскиз исторической картины прогресса человеческого разума // Философия истории. Антология. - М.,1995.
33. Культурно-антропологическая история сегодня. – М., 1993.
34. Конт О. Основные законы социальной динамики, или Общая теория естественного прогресса человечества //Философия истории. Антология. - М.,1995.
35. Лосев А.Ф. Античная философия истории. - М., 1977.
36. Маркс К. Предисловие "К критике политической экономии" // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд.. - М.: Изд. Полит. лит. - Т.13. 1959. - С.5-9.
37. Маркс К. Введение. Из экономических рукописей 1857-1858 гг. // Маркс К., Энгельс Ф.. Соч., 2-е изд. - Т. 12.
38. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. - М.: Изд. полит. лит., Соч. - Т.3.
39. Морган Л.Г. Древнее общество или исследование линий человеческого прогресса от дикости через варварство к цивилизации / Пер. с англ. - Л.: Изд-во Ин-та народов Севера ЦИК СССР, 1935.
40. Московичи С. Век толп. - М., 1996.
41. Монтескье Ш. Избранные произведения. - М.,1995.
42. Ницше Ф. О пользе и вреде истории для жизни // Ницше Ф. Соч. в 2 тт. - Том.1. - М., 1990.
43. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // Эстетика. Философия культуры. - М.: Радуга, 1991.

44. Поппер К. Злиденність історизму. – К.: Абрис, 1993..
45. Поппер, Карл. Відкрите суспільство та його вороги / Перекл. з англ.. Т. 1 та 2. – К.: Основи, 1994.
46. Плеханов Г.В. К вопросу о развитии монистического взгляда на историю // Филос. произв. в 5 тт. - Т. I. - М.: Политиздат, 1956.
47. Риккерт Г. Философия истории // Философия жизни: Пер. с нем. – К.: Ника-Центр, 1998. – С.167 – 266.
48. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
49. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії в 2-х тт. - К. 1995.
50. Трельч Э. Историзм и его проблемы. - М.,1994.
51. Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів: Монографія. – К.: ПАРАПАН, 2006. – 396 с.
52. Тур М.Г. Глобалізація як метанаратив універсалізації // Вісник Харківського університету. – 2002. - №562. – С.75-80.
53. Тур М.Г. Евристичний потенціал методологічної дихотомії поняття суспільства // Філософська думка. – 2003. – №5. – С. 142 – 152.
54. Тур М.Г. Дискурс парадигмальності філософсько-історичного знання спроба метааналізу // Гілея. – Вип. 96. – 2015. – С. 215-225.
55. Тюрго А.Р. Рассуждение о всеобщей истории // Тюрго А.Р. Избр. филос. произведения. - М., 1937.
56. Февр Л. Бои за историю. - М., 1991.
57. Фихте И.Г. Основные черты современной эпохи // Фихте И.Г. Соч.в 2-х тт.
58. Флорский И. Книга о согласии Нового и Ветхого заветов // Философия истории. Антология. - М.,1995.
59. Франко І.Я. Що таке поступ? // Твори у 50-ти тт. - К., 1976-1986. - Т.45.
60. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / Пер. с фр. - Спб.: А-сай, 1994.
61. Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии, 1990. № 3. - С. 134-148.
62. Хайдеггер М. Время картины мира // Хайдеггер М. Время и бытие / Пер. с нем. М.: Республика, 1993. С. 41–62.
63. Хантингтон, Самюэль. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон; Под общ. ред. К. Королева; Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. - М. : Изд-во АСТ, 2003. - 603 с.
64. Хейзинга И. Осень средневековья. - М., 1988
65. Шпенглер О. Закат Европы. Т.1. - Новосибирск: Наука,1993.
66. Чаадаев П.Я. Философические письма / Письмо первое: Апология сумасшедшего // Сочинения. - М.: Правда, 1989.
67. Уайт Х. Метаистория: историческое воображение в Европе XIX века. – Екатеринбург, 2002.
68. Элиаде М. Миф о вечном возвращении (архетипы и повторение) // Космос и история (избр. работы) / Пер. с фр. - М.: Прогресс, 1987. - С. 27—144
69. Ясперс К. Истоки истории и ее цель // К. Ясперс. Смысл и назначение истории. - М.: Прогресс,1991. - С.28-287.

Допоміжна

1. Арон Р. Избранное: Введение в философию истории. - Издательство: "ПЕР СЭ".Х. 2000.
2. Бойченко І.В. Філософія історії. - К.: Знання, 2000.
3. Гобозов И.А. Введение в философию истории. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М., 1999. – 363 с.

4. Гречко П.К. Концептуальные модели истории: Пособие для студентов / Ин-т "Открытое об-во". - М.: Логос, 1995. - 141 с.
5. Данто Артур С. Аналитическая философия истории. – М.: Идея-Пресс, 2002. – 289 с.
6. Ивин А.А. Введение в философию истории: Учеб. Пособие. – М., 1997. – 288 с.
7. Ильин В. В. Философия истории. - М.: Изд-во МГУ, 2003. - 380 с.
8. Рузавин Г.И. Основы философии истории: Учебники для вузов. – М., 2001. – 303 с.
9. Семенов Ю.И. Секреты Клио. Сжатое введение в философию истории. М., 1996.
10. Семенов Ю. И. Философия истории (Общая теория, основные проблемы, идеи и концепции от древности до наших дней). – М.: «Современные тетради», 2003. – 776 с.
11. Сыров В.Н. расцвет и закат европейской философии истории // расцвет и закат европейской философии истории (от бэкона к шпенглеру) – томск: курсив,1998. - 393с.
12. Тур М.Г. Концепт "постісторія" в контексті філософії постмодернізму // Вісник гуманітарного наукового товариства: Наукові праці. – Черкаси: АПБ, 2013. – Вип. 13. – С.3-12.
13. Философия истории: учеб. пособие / под ред. проф. А.С. Панарина. - М.: Гардарики, 1999. – 432 с.
14. Философия истории. Антология. - М., 1995. – 351 с.
15. Ящук Т.І. Філософія історії. Курс лекцій. - К.: Либідь, 2004. – 536 с.

15. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Адорно Т., Хоркхеймер М. Диалектика Просвещения // <http://e-dejavu.ru/e/Enlightenment-2.html>
2. Арон Р. Избранное: Введение в философию истории // <http://www.4tivo.com/education/3338-r.-aron.-izbrannoe-vvedenie-v.html>
3. Архив философии истории (личный сайт профессора Н.С. Розова) // <http://www.nsu.ru/filf/rpha/>
4. Бердяев Н.А. Смысл истории // <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=17965>
5. Блок Марк. Апология истории // <http://tululu.org/read51692/>
(http://portal.kspi.kz/files/book_ik/%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%BA.pdf)
6. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV-XVIII вв. Т.3 // <http://aurora.mybb2.ru/viewtopic.php?t=1188>
7. Бойченко І.В. Філософія історії //
8. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму // <http://litopys.org.ua/weber/wbr.htm>
9. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций // <http://www.twirpx.com/file/136013/>
10. Гречко П.К. Концептуальные модели истории // <http://www.vipstudent.ru/index.php?q=lib&r=24&id=1190454010>
11. Гобозов И.А. Введение в философию истории // <http://bookre.org/reader?file=717190>
12. Гегель Г.В.Ф. Лекции по философия истории // <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000388/>
13. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества // <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3006072>
14. Гесиод. Труды и дни // <http://lib.2-all.com/?book=106924>
15. Данилевский Н.Я. Россия и Европа // <http://lib.co.ua/history/danilevskiyja/rossijaievropa.jsp>

16. Данто Артур С. Аналитическая философия истории // http://abuss.narod.ru/Biblio/danto/danto_intro.htm
17. Зиммель Г. Проблема философии истории // http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/filosofija_zhizni/zimmel_problemy_filosofii_istorii_ehtjud_teorii_poznanija/1-1-0-4593
18. Ивин А.А. Введение в философию истории // http://gzvon.lg.ua/biblioteka/kafedra_filosofii/libph/ivin/phhist/index.htm
19. Ильин В. В. Философия истории. - М.: Изд-во МГУ, 2003. - 380 с. // <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3752553>
20. Кант И. Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане // http://www.civisbook.ru/files/File/Kant_Idea.pdf
21. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії // <http://litorys.org.ua/colin/colin.htm>
22. Кондорсе Ж.А. Эскиз исторической картины прогресса человеческого разума // <http://larevolution.ru/books/Condorcet-4.html>
23. Лосев А.Ф. Античная философия истории // <http://lib.co.ua/philosophy/losevaf/antichnajafilosofijaistorii.jsp>
24. Поппер К.Р. Злиденність історизму // http://chtyvo.org.ua/authors/Popper_Karl/Zlydennist_istorytsyzmu/
25. Московичи С. Век толп // http://rumagic.com/ru_zar/sci_psychology/moskovichi/0/
26. Маркс К. Предисловие "К критике политической экономии" // <http://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Krit/krit-00.html>
27. Монтескье Ш. Избранные произведения // <http://www.litmir.net/bd/?b=122834>
28. Ницше Ф. О пользе и вреде истории для жизни // <http://www.litmir.net/bd/?b=157089>
29. Оже М. Криза сенсу в сучасному світі // <http://lib.sumdu.edu.ua/library/docs/Books/ozhe1.pdf>
30. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // http://rumagic.com/ru_zar/sci_philosophy/ortega-i-gasset/6/
31. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Sorok2/
32. Риккерт Г. Философия истории // <http://abuss.narod.ru/Biblio/rickert2.htm>
33. Семенов Ю.И. Философия истории: Учебник. – М., 2003 // <http://lib.rus.ec/b/301506/read>
34. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії // http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/filosofija_istorii/tojnbi_issledovanie_istorii_civilizacii_vremeni_prostranstve_2009/29-1-0-3945
35. Трельч Э. Историзм и его проблемы // http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Trel/36.php
36. Уайт Х. Метаистория: историческое воображение в Европе XIX век //
37. Философия истории. Антология. - М., 1995 // <http://z157045.infobox.ru/PodrobnneeSkachat.aspx?id=2556>
38. Философия истории / Под ред. А.С. Панарина // <http://www.alleng.ru/d/phil/phil044.htm>
39. Фукуяма Ф. Конец истории? // <http://www.nietzsche.ru/influence/philosophie/fukuama/>
40. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций // http://modernlib.ru/books/hantington_samyuel/stolknovenie_civilizaciy/read
41. Шпенглер О. Закат Европы // http://az.lib.ru/s/shpengler_o/text_1922_zakat_evropy.shtml
42. Ясперс К. Истоки истории и ее цель // http://rumagic.com/ru_zar/sci_philosophy/yaspers/1/

43. <http://www.auditorium.ru>
44. <http://www.humanities.edu.ru>
45. http://www.ihtik_lib_ru